

TELEGRAFUL ROMAN.

Telegrafulu' iese de doua ori pe septimana: joi si Dumineca. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la espeditura foiei; pe afara la c. r. poste, cu bani gal'a, prin scrisori francate, adresate catre espeditura. Pretiul prenumeratiunei pentru Sabiu este pe anu 7. fl. v. a. ear' pe o jumtate de anu 3. fl. 50. Pentru celelalte parti ale Transilvaniei si pen-

Nr. 54. ANULU XII.

Sabiu, in 1224 Iuliu 1864.

tru provinciile din Monarchia pe unu anu 8 fl. era pe o jumtate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. si tici straine pe anu 12 pe 1/2 anu. 6 fl. v. a.

Inseratele se platescu pentru inteia ora cu 7. cr. s'c'la cu litero mici, pentru a doua ora cu 5 1/2 cr. s. pentru a trei'a repetire cu 3 1/2 cr. v. fa

O depesia telegrafica a foi „Herm. Ztg.“ etc. estrage din foi'a oficiosa „Wiener Zeitung“, ca Maiestatea Sea Imperatulu prin p. n. biletu din 10 Iuniu, recunoscendu meritele eminenti pentru statu, a daruit: Mitropolitulu Sterc'a Siuluti si Episcopulu Siagun'a ordinulu coronei de feru, class'a I; Comitelu Conradu Schmidt crucea de comandatoru alu ordinulu leopoldinu; Canoniculu Fogarasy si Vicepresiedintelu gubernialu Popp ordinulu crucei de feru, class'a a dou'a; Presiedintelu dietalu Groisz crucea de cavaleru alu ordinulu leopoldinu; Vicepresiedintelu Alduleanu, Consiliarulu gubernialu Rannicher, Administratorulu Puscariu, Consiliarulu de trib. superioru Binder si judelul cetatienescu Gull ordinulu coronei de feru de class'a a trei'a, — cu iertarea taxeloru,

Diet'a transilvana.

Siedinti'a din 23 Iuniu (5 Iuliu.) 1864.

(Petitiunile asternute dietei.)

Dupa citirea protocolulu in limb'a romana, si autentificarea lui cu o mica observatiune din partoa lui Puscariu, C. Schmidt cere cuventu spre a-si exprima simtiementulu de multamita pentru parintesculu ajutoriu tramisu de Mai. Sea c. r. celoru inundati din Transsilvani'a acum de curendu.

De aceea provoca pre membrii dietei, a se radica de pe scaune si a intona dimpreuna cu densulu dorirea cea serbinte: „ca Domnedieu sa tina si sa binecuvinte pre Maiestatea Sea c. r. apostolica, calu mai gratiosu Imperatu si mare-principe alu tierei nostre, spre fericirea si mantuirea totororu poporeloru, ce stau sub sceptrulu Lui celu fericitoriu. (Tota adunarea se radica cu vii acclamatuni: Sa traiasca! Eljen! si Hoch!)

Presiedintele citeste pre membrii alesi in comitetulu pentru preconsultarea celoru trei proiecte regesci (impartirea tierei, organisarea administratiunei politice si a justitiei de instanti'a anta'a), cari sunt urmatorii: Regalistii Episc. Fogarasy, Koronka, Filtsch, Dr. Teutsch, Baritiu si Popasu; deputatii Dr. Ratiu, Mog'a, Aless. Bohatielu, Branu de Lemeny, Puscariu Lazaru, Gull, Binder, Rannicher, Budacker, Eitel si Dr. Eugen de Trauschenfels.

Dupa aceea provoca pre membrii a alege, dupa conclusulu facutu, 6 membri din sinulu dietei pentru despartiamintele 3 si 6. Alegerea se si pune in lucrare. — Vicepresiedintele Alduleanu ocupa scaunulu de presiedinte si da scrutiniulu sub conducerea Vicepresiedintelu Kirchner membriloru dietali Koronka si Branu de Lemeny.

La ordinea dilei e raportulu comitetulu de petitiuni.

Refert. Schuler Libloy la provocarea vicepresiedintelu ocupa tribun'a si espune, ca se afla la comitetu 13 petitiuni, cari dupa natur'a loru seu se potu da altoru comitete spre pertractare mai departe seu apoi cu invoirea dietei sa se predea inaltulu Guvernu, ca acolo sa se ia mesurile cuvenite spre resolvirea loru. —

Petitiunile sunt urmatoarele:

Petitiunea camerei comerciale din Brasiovu, prin care se roga a fi representata printr'unu ablegatu propriu in senatulu imperialu. Comitetulu propune a se da petitiunea acelu comitetu, carui'a la tempulu seu se va concrede preconsultarea proiectulu despre tramitarea ablegatoru in senatulu imperialu. — Vicepres. Alduleanu e de parere, ca asupr'a fia carei petitiuni sa se consulte si decida. Si primindu-se acest'a, Schnell e de parere, ca acesta petitiune atunci candu va veni vorb'a la tramitarea ablegatoru la senatulu imperialu, sa se ia in deosebita consideratiune. — La ntrebarea Vicepresiedintelu, Schnell face propunerea sea in scrisu. Schuler-Libloy observa, ca acesta petitiune da numai o modalitate de alege pentru ablegatii senatulu imperialu, ear nu cere, casa se alega o persona exceptiunala.

Br. Friedenfels apera propunerea comitetulu. Balomiri cere reieptarea petitiunei. Vice-pres. Alduleanu citeste propunerea lui Schnell, carea nu se sprijinesce. Gaitanu inca e pentru reieptarea petitiunei; propunerea afla sprijinire de ajunsu. Vice-pres. Alduleanu intraba, deca mai voiesce cine-va sa vorbesca? Nescolandu-se nimenea, desbaterea se incheia, si Ref. Schuler-Libloy requira inalt'a casa, a priimi petitiunea si a da comitetulu ce se va insarcina cu alegerea ablegatoru pentru senatulu imperialu; era propunerea lui Gaitanu a nu se priimi.

A dou'a petitiune e a opidulu Blasiu, pentru de a fi representatu printr'unu propriu deputatu in dieta.

Petitiunea se bazeza pe meritele Blasiulu atatu in industria (?), catu si in cultura si scole. Mai incolo acestu opidu e insemnatu pentru natiunea romana, pentruca aici s'au tinutu in 3/15 Maiu 1848 adunarea nationala romana, si e locuint'a unui Archieppu. Ref. recomanda a se da petitiunea comitetulu pentru legea electorala. Schnell recomanda priimirea petitiunei acesteia.

Br. Friedenfels cugeta, ca ase da unui comitetu pelanga o instructiune, nu este conformu pertractatoru de pan'acum; nici comitetele, nici diet'a uu se pote lega prin instructiuni.

Gaitanu: Sa se pertracteze separatu in dieta.

Ref. Schuler-Libloy: Despre acest'a nu s'a enunciatu comitetulu, pentruca acest'a este rezervatu dietei pe candu va decide despre ordinea alegerei dietale.

Gaitanu: Comitetulu si-a finitu lucrurile sale, acum are diet'a a vorbi in lucrulu acest'a.

Ref. Schuler-Libloy combate pre Gaitanu; sta pelanga aceea, ca sa se dea acesta petitiune comitetulu pentru ordinea dietala.

Gaitanu face propunerea: ca sa se sisteze desbaterele asupr'a petitiunei acesteia pan'atunci, pana candu va veni la ordinea dilei proiectulu comitetulu despre ordinea dietala. Nu se sprijinesce.

G. Manu se alatura la propunerea comitetulu. Negrutiu multiamesce minoritati comitetulu, pentruca a luat in consideratiune petitiunea Blasiulu. Bolog'a se declara pentru propunerea comitetulu. G. Manu combate pre Negrutiu si respinge invinuirile facute de catra acest'a majoritati comitetulu.

Vicepres. Alduleanu i face atenti la ordinea dilei. Delara ca desbaterea e incheiata; intraba pre refer., ca va a mai vorbi, si renuciandu acest'a, propunerea comitetulu la votare se si priimesce. —

Ref. Schuler-Libloy raporteza mai departe asupr'a mai multoru petitiuni date, de comunele sasesci din comitate: Teaca, Uil'a, Ighisiulu de susu si de josu, apoi a comuneloru mestecate Manarade si Sion'a, pentru a se incorpora cu teritoriulu sasescu; si protestulu Romaniloru din Manarade si Tiapu contra acestei incorporari. Comitetulu propune, ca aceste petitiuni sa se deie comitetulu pentru impartirea tierei. — Se priimesce unanimu.

Ref. Schuler-Libloy raporteza asupr'a petitiunei lui Axente Severu, pentru ca sa i se dea certificatul de alege de deputatu alu cerculu I. electoralu din comitatulu Albei de josu. Comit. nu s'a tinutu competente in privinti'a acest'a a decide alt'a, decatu numai aceea, ce sau facutu din partea dietei in caus'a acest'a la propunerea lui Branu de Lemeny; adeca sa se deie comitetulu de legitimitiune. — Se priimesce.

Refert. Schuler-Libloy raporteza mai departe asupr'a petitiunei comunei secuiesci Csik-Martonfalva, pentru despartirea acesteia din cerculu administrativu alu opidulu Csik-Szereda si anectarci cu comun'a Csogod, Comi-

tetulu propune a se dá acésta petitiune inaltului r. Guvernu spre cercetare si decidere.

Eránosz e contr'a predărei petitiunei la r. guvernu si propune, cá inalt'a dieta sa decida asupr'a acestei petitiuni. Propunerea se sprijinesce de ajunsu. Referintele combate pre Eránosz si sta pe lánge propunerea comitetului. In privint'a pertractărei acestei petitiuni se nasce o discussiune mai indelungata; Br. Friedenfels, Eppulu Fogaras, C. Schmidt si Eránosz se nvoiescu cu propunerea comitetului; Gaitanu propune verbalu si in scrisu, a se desbata caus'a in dieta si a se requirá guberniulu r., cá sa predeá dietei actele respective, tractandu-se despre autonomi'a unei comune. — Lavotare se priimesce propunerea comitetului.

Intr'aceea intrandu o pauza in desbatare, vicepres. II. Kirchner citește rezultatulu scrutiniului pentru alegerea din despartimentulu III. si VI., in loculu căroru s'au alesu: Gábör, Alduleanu, Bolog'a, Br. Bedeus, Haupt si Balomiri.

Ref. Schuler-Libloy continua referad'a sea, propunendu petitiunea comunelor Téc'a, Lechint'a, Galatiu, Dipsi'a si Ighisiulu, pentru cá ca se stérgea vam'a drumului si a podului dela Szeretfalva. Propunerea comitetului, e: cá acésta petitiune sa se predeie inaltului Guvernu r. spre considerare deplina, care apoi sa comunice dietei rezultatulu. Budacker se invoiesce cu propunerea comitetului, numai nu póte a nu-si esprime ingrijirea, ca acea petitiune sa nu o patiesca cá interpelatiunea lui, data inca in anulu trecut, despre care nici pâna acum'a n'au auditu nimic'a. Vice-pres. Popp respunde lui Budacker, ca interpelatiunea lui, precum si celelalte n'au sörte asiá trista, dupa cum cugeta densulu, ci mai multe interpelatiuni s'au si resolvatu pâna cum, si in siedint'a cea mai deaprópe sr voru comunicá dietei; asemenea promite respunsu si la interpelatiunea lui Budacker pentru vámi. Gaitanu partinesce propunerea comitetului de petitiuni. Fogaras e pentru comitetu, in sa in contr'a cuventului „raportare“ pentru ca guvernu nu este subordinata dietei refert. schimba cuventulu „raportare in „comunicare.“

Vice-pres. Alduleanu pune la sprijinire propunerea lui Fogaras. Nu se sprijinesce. Eppulu Fogaras rectifica propunerea sea, ce numai pentru acea o-afacutu, cá nu cum-va poteriile statului sa se schimbe un'a cu alt'a. Gul se declara pentru comitetu. Vicepres. Alduleanu intréba pe referirtele, ca mai voiesce a vorbi? Ref. Schuler-Libloy combate pre Gaitanu si recomanda inca odata proiectulu comitetului. Vicepres. Alduleanu provóca la votarea propunerei facute de comitetu, care se si priimesce.

Ref. Schuler-Libloy. Comitetulu face mai in urma urmatórea propunere: cá decisiunile facute dupa § 18 alu regulamentulu dietalu sa tréca la buroulu inaltei case. Se priimesce.

Pres. Groisz, reocupandu presidiulu, dá spre citire comitiv'a, cu carea se va asterne representatiunea facuta in privint'a drumului de feru transsilvanu commissariului regescu impuțernicitu, in tóte trei limbele. —

Pres. Laordinea dílei mai este raportulu comitetului pentru alu treilea proiectu alu regimului, despre sancționarea si publicarea articulelor dietali, pentru marele-principatu Transsilvani'a. Totu edata face cunoscutu, cumca la proiectulu acésta va funcționá cá comisaru regescu cons. de guvernu Iakab. (Voci pentru incheierea siedintiei.)

Budacker propune incheierea siedintiei. (Bravo!)

(Va urmá.)

Autonomi'a juridictionala sasésca.

(Continuare si capetu din nr. trecut.)

Cum díseramu mai susu, Sasi emigrara in Transsilvani'a, si inca pe la midiloculu secululu alu 12-lea din partile Rinului inferioru,— intr'unu timpu, candu principele feudale erau in vigóre, din locuri, unde institutiunile feudalo-cetatienses erau in flóre.

Este lucru firescu, ca emigratii cautara sa introduca institutiunile vechiei lor patrii si in locurile unde emigrasera.

Tabloulu descriu mai susu lu vedemu desfasuratu si in patri'a nostra. Vedemu pre intréga comunitate a emigratorulu, cá persóna morala, dotata nemidlocitu de regele cu bunu feudalu, pre care apoi singuratecele comune pau impartitu intre sine; vedemu pre comitele sasescu, cá representante alu natiunei sasesci, ca este purtatoriu de feudu per mandatulu, si cá atare conduce contingentulu de subsidiu, ce cetatienii erau datori a dá regelui; vedemu pre natiunea sasésca eserciandu-si dreptulu de a luá parte la udunările tieriei prim deputati, si — quod bene notandum! — formá numai o persóna morala intr'o curia; vedemu in fine pre natiunea

sasésca eserciandu-si, cá si orasiile privilegiate in Germani'a, dreptulu lor de juridictione dominala, prin judii alesi de singuratecele comunitati. Acésta juridictione dominala au avut'o Sasi si inainte de a hotari privilegiulu andreanu, cá ei sa nu fia judecati decátu de judii alesi de ei insi si de regele. Candu a scrisu regele Andreiu II. acestea, n'a facutu alt'a, decátu a normatu jurstările factice de atunci, consecințe principiulu feudalu. Regele n'aveá decátu sa apere pre Sasi in drepturile ce le dá lor ide'a, ce predominá acelu tempu. Sasi cá comunitate, fiindu immediatu dotati de regele, ocupá aceasi positiune, cá cetățile imediate in Germani'a, prin urmare nu puteau fi judecati decátu de judii lor proprii si de regele. Este de insemnatu, ca in Transsilvani'a dreptulu de juridictione dominala a comunitatiloru se formá mai departe decátu in Germani'a. Fiindea intréga natiune sasésca erá donata cu bunulu feudalu, cara acésta a donatu cu parti ale acelu bunu pre singuratecele comunitati, de aceea vedemu, ca intre intréga natiunea sasésca (universitate) si singuratecele comunitati s'a formatu aceasi relatiune, ce esistá intre domnulu feudalu superioru si inferioru; de aceea vedemu pre comunele speciale eserciandu prin judii lor alesi juridictione dominala inferiora, cara pre intréga natiunea sasésca, cá portatore superioare de feudu, eserciandu juridictione mai inalta, adica cá prim'a instantia pentru cause mai ponderose, cá II. instantia pentru celelalte cause. Si un'a si alt'a suntu in sa efflussulu ideiloru feudale, basate pe eschisiv'a posesiune de pamentu a Sasiloru.

Dar edificiulu basatu pe ide'a feudalismulu incetu incetu se inveci, si istori'a ne arata, cum statu de statu se scuturara de acea ideia, pâna candu in fine si in patri'a nostra, sub sgomotulu revolutiuniloru si bubuitulu tunuriloru, acelu edificiu, subminat de spiritulu tempului, cadiu; acelu opu, slabitu de betranetie, se plecá in mormentulu, ce de multu lu acceptá deschisu. Gratia Domnului, ca a si inceputu a cresce érba verde preste acelu mormentu!

Asiá dara feudalismulu cadiu, cu densulu cadiu si principiulu, in poterea carui'a numai acela aveá drepturi publice si private, care posedá pamentu, prin urmare cadiu si juridictione dominala.— Dreptulu de a judecá, dupa principiile moderne ale dreptului de statu, deveni unu atributu alu suveranului, cá si in alte state moderne.

Cadiendu edificiulu celu vechiu, erá de lipsa a radica altulu. Parte pentru cá la edificare sa se sustina ordinea buna, mai cu séma in sa pentru a opri, cá acei cetatieni, cari avusera in edificiulu celu vechiu prea mari comoditati, sa nu cerce a-si procurá si in edificiulu celu nou aceleasi comoditati cu daun'a celorlalti cetatieni, a fostu de lipsa pentru cátu-va tempu o potere netiermurita, unu bratiu de feru. Diece ani domina acelu bratiu. In fine Maiestatea Sea, cunoscendu cu inalt'a-si intielepciune, ca absolutismulu si-a mplinitu misiunea, chiamá pre popórele Sale, cá sa imparta cu ele poterea Sea. Si pre noi Transsilvanenii ne chiamá bunulu Monarchu la vechi'a nostra libertate. Dara compatriotii nostri intielesera reu acea chiamare; ei cugetara, ca prégratiosulu nostru Imperatu voiesce sa restitué vechiulu edificiu din ruinele lui cele putrede, ca voiesce sa chame mortii la vietia.

Deci alergara cu totii, care de care, sa adune ruinele cele cadiute in putredine, sa puna pe picior cadavruulu celu prefacutu in tierána. —

Astfelu vedemu, ca de-si ide'a fentalismulu, pe care se basá juridictione dominala a comunelor, séu autonomi'a juridictionala, a cadiutu; de si astadi fia-care locuitoriu in fundulu regiu este proprietariu; de-si dupa ideile moderne ale dreptului de statu dreptulu de a judecá este unu atributu alu suveranului, pre care-lu eserciaza prin denumirea mediata séu imediata de judi, cari facu judecata in numele lui; de-si, cu unu cuventu, proprietatea de pamentu numai dá nimenu dreptu de a judecá pre altulu—juridictione dominala, — totusi vedemu ca compatriotii sasi pretindu cu energia juridictione autonoma, cum au avutu sub domnirea fentalismulu.

Deórece dupa principiile moderne, dupacum díseramu mai susu, dreptulu de a judecá este unu epitetu alu Suveranului deaceea acela, care pretinde juridictione autonoma, deróga in modu penabilu drepturiloru regesci, cara nu a acela, care din cause de oportunitate pretinde, cá resiedintia unui tribunalu sa fia intr'unu locu séu intr'altulu.

Suntemu incredintati, ca de si li-aru succede fratiloru sasi pentru cátu-va tempu a sustiné acea autonomie de juridictione, totusi acésta nu va durá multu, de óre ce cadiendu fentalismulu nu mai are radacina, prin care sa-si traga sucu; acésta institutiune taraita cu forti'a dela morte la vietia va fi